

Stanovisko SKAV: Slabá místa řízení vzdělávání v koronakrizi

SKAV jako střešní organizace sdružující přes třicet asociací působících ve vzdělávání by rád přispěl k lepšímu nasměrování školské politiky v době krize. Většinu zjištěných nedostatků je možné stále ještě v řízení resortu zohlednit. Hlavní dopad tohoto dokumentu by však měl být dlouhodobý. Naší snahou je zabránit negativním důsledkům současných postupů a pomoci řešit případné nové krize v budoucnosti. Je důležité připomenout, že toto stanovisko SKAV vzniklo jako průnik názorů všech členů odhlasovaný většinou.

Nerespekt k potřebám žáků i učitelů

MŠMT vydalo [soubor pokynů](#) pro školy a školská zařízení pro ochranu zdraví a provoz v období do konce školního roku 2019/2020. Ministerstvo v nich opakuje pravidla vydaná vládou v krizovém opatření a v mimořádném opatření Ministerstva zdravotnictví, kterými se řídí uvolňování karanténních opatření v návaznosti na aktuální epidemiologickou situaci.

Kromě těchto závazných pravidel obsahují pokyny informace, které nejsou obsaženy ani v krizovém opatření vlády ani v mimořádném opatření Ministerstva zdravotnictví. Sdílíme s Ministerstvem potřebu zajistit bezpečné prostředí, znepokojuje nás však ta skutečnost, že pokud by účastníci vzdělávání postupovali podle těch pokynů, které jdou nad rámec rozhodnutí vlády a Ministerstva zdravotnictví (a jsou tudíž nepovinné), dojde k dalším závažným komplikacím v provozu škol, v některých případech se už tak bezprecedentně velmi omezený provoz škol dokonce znemožní. Není bohužel jasné, proč, respektive na základě čeho Ministerstvo postupuje tímto způsobem.

Přejeme si se všemi aktéry ve vzdělávání sdílet poznatky a zkušenosti členských organizací SKAV z období pandemie 2020 a stavět na nich budoucí příležitosti pro vzdělávání v ČR.

Ohrožení neformálního vzdělávání

Opatření proti šíření koronaviru v České republice zásadně omezila činnost institucí neformálního vzdělávání. V důsledku toho se zviditelnila nesystémovost řízení našeho školství. Na rozdíl od škol jsou tyto instituce závislé na příjmech ze služeb

poskytovaných návštěvníkům. Za současné situace jsou nuceny propouštět a omezovat aktivity, případně jim bez rychlé pomoci hrozí zánik.

Neziskové organizace neformálního vzdělávání přitom prokazují velký potenciál při řešení výzev, které pandemie před vzdělávací systém postavila. Zajišťují péči o děti a mládež v době uzavřených škol, pracují na snižování nerovností v přístupu ke vzdělávání v době nuceného přechodu na on-line výuku, věnují se rozvoji kompetencí v době, kdy se většina škol zabývá jen základními znalostmi, motivují k pobytu v přírodě a zdravému životnímu stylu v době, kdy hrozí izolace v uzavřených prostorách domácností. To vše dělají z vlastní iniciativy za cenu překonávání velkých bariér. Stát zatím neučinil žádné kroky ke koncepčnímu využití a k podpoře udržení tohoto potenciálu.

Typickým příkladem profesionálních institucí neformálního vzdělávání je síť science center, které ročně navštíví cca 1,7 milionu osob (20 % školní skupiny, 50 % rodiče a děti), a síť ekocenter, jejichž vzdělávacích aktivit se účastní 0,7 milionu osob (z toho většinu tvoří žáci a pedagogičtí pracovníci).

Pokud instituce, jako jsou science centra či ekocentra, omezí svoji činnost, nebo dokonce zaniknou, bude:

- a) zmařena několikamiliardová investice do jejich vybudování (poskytnutá z velké části z veřejných prostředků samospráv a fondů EU),
- b) omezeno významné celoplošné, masové vzdělávání v přírodních a technických oborech i v rozvoji podnikavosti a občanských kompetencí,
- c) eliminován potenciál rychle přiblížit exponenciálně se rozvíjející technologie a jejich aplikace žákům, studentům, učitelům a veřejnosti,
- d) ohrožen přechod na environmentálně a sociálně udržitelnou společnost a ekonomiku.

Uvědomujeme si, že v současné době potřebují naléhavě pomoc všichni. Troufáme si ale tvrdit, že právě neformální vzdělávání, které je přirozeným inovačním prvkem v systému vzdělávání, a to jak v obsahu, tak ve formě, by mělo mít jednu z nejvyšších priorit. Pokud financování bude i „v období po koronaviru“ závislé jen na nahodilé podpoře soukromých donorů (kteří nyní čelí ekonomickým komplikacím) a na grantech, nevyhnutelně dojde k zániku některých poskytovatelů neformálního vzdělávání.

Za systémové řešení by tedy bylo možné považovat pouze významnou podporu neformálního vzdělávání ze strany státu, neboť ve skutečnosti je nezbytnou součástí systému vzdělávání. Prvním krokem musí být okamžitá záchrana současných

infrastrukturních a personálních kapacit neformálního vzdělávání, které jsou v důsledku přijatých opatření v boji s koronavirem před zánikem.

Ohrožené skupiny dětí – negativní dopad opatření a nedostatek podpory

Současná situace klade vysoké nároky na všechny zúčastněné – děti, rodiče i učitele. Všichni se v této době učíme, jak zvládnout vzdělávání dětí v mimoškolním prostředí. Zkušenosti ukazují, že se ne vždy daří najít rovnováhu mezi požadavky kladenými ze strany škol a časovými a psychickými kapacitami rodičů a dětí. Musíme myslet také na děti se speciálními vzdělávacími potřebami, jejichž vzdělávání je specifické a pro jejich rodiče výrazně obtížnější. Jejich rodičům z nejrůznějších důvodů často scházejí potřebné kompetence, pomůcky či technické vybavení. Tlakem na výstupy a výkon jen ještě více prohlubujeme rozdíly mezi dětmi z různého socioekonomického prostředí a s různými speciálními vzdělávacími potřebami. Studijní nároky a úkoly by proto měly být v co největší míře individualizované a měly by zohledňovat nejen možnosti a individuální potenciál dětí, ale i možnosti jejich rodičů. Měly by být otevřené, dát dětem šanci se co nejvíce realizovat v oblastech, které jsou jim blízké, a cílit spíše na posilování kompetencí než na nabývání vědomostí.

Po vydání vládního zákazu osobní přítomnosti dětí ve výuce nastala velmi složitá situace především pro rodiče dětí se závažnějšími zdravotními hendikepy či poruchami chování. Takové děti vyžadují zvýšenou nebo často i nepřetržitou pozornost a péči. Rodiny jsou v sociální izolaci a bez obvyklé podpory školských a sociálních služeb (zejména asistenčních a odlehčovacích) zajišťují 24hodinovou péči o své děti. Řada těchto rodin je v existenční nouzi. Vzdělávání dětí s výraznějšími speciálními vzdělávacími potřebami je přitom náročnější než vzdělávání dětí většinových. Tito rodiče jsou celkově přetížení. V mnoha případech se v důsledku stávající situace problémy dotčených rodin prohlubují. Další izolace jejich dětí situaci bude jen zhoršovat.

Proto je velmi znepokojující, že Ministerstvo v hygienických pokynech pro účast ve výuce do konce tohoto školního roku informovalo původně o tom, že rodiče dětí, které jsou žáky tříd 1. stupně škol zřízených pro děti s druhy postižení uvedenými v § 16 odst. 9 školského zákona, se nemohou rozhodnout, jestli děti budou moci od 25. 5. 2020 dobrovolně do školy opět chodit. Možnost jít do školy přitom podle rozhodnutí vlády i Ministerstva zdravotnictví platí pro všechny děti z 1. stupně všech základních škol, nejen těch běžných. Touto informací Ministerstvo zmátlo školy i rodiče, takže nikdo z nich s možností jít do školy nepočítal. Ani následná změna nemůže napravit to, že Ministerstvo svým postupem v rozporu s rozhodnutím vlády i Ministerstva

zdravotnictví zasáhlo do práv rodičů a dětí a do plnění základní povinnosti škol poskytovat povinné vzdělávání i těmto dětem.

Upozorňujeme, že tyto zvláště zranitelné děti a jejich rodiny by ve skutečnosti měly mít ze strany systému zvláštní pozornost a podporu. Přesto zůstávají stále na okraji a pozadu. A to jak z hlediska režimu rozvolňování sociálních služeb, tak z hlediska podpory při vzdělávání.

Současná opatření vs. vize využití technologií ve vzdělávání (Strategie 2030+)

Nutnost kvůli pandemii zakázat dětem přístup k výuce ve škole naznačila, jaké problémy bude lidstvo v budoucnosti řešit stále častěji. Vynucené nasazení technologií do výuky jasně ukázalo jejich sílu a přínosy. Díky technologiím se také v plné nahotě ukázala zastaralost a neefektivita některých stále hojně používaných vzdělávacích přístupů mnoha škol a nezbytnost transformace výukových cílů. Krize tak poměrně významně podpořila hlavní myšlenky Strategie vzdělávání 2030+, jako je redukce množství učiva a zvýšení prostoru pro tvořivost, spolupráci a další aktivní činnosti rozvíjející nekognitivní kompetence, které zároveň zvyšují motivaci žáků ke studiu.

Současně se také projeví slabiny a omezení technologií. Jakkoli dobře a efektivně dokážou technologie zajistit předávání znalostí, nemohou nahradit mezilidský kontakt. Ten je nezastupitelný při formování hlubších složek kompetencí, jako jsou postoje či hodnoty. Především u mladších dětí, které se ještě učí následováním příkladu dospělých, může nadměrné užívání technologií mít značné negativní důsledky. Technologie jen těžko zvládnou pokrýt často opomíjenou oblast pedagogického procesu spojenou s výchovou. V neposlední řadě nutnost využívání technologií ve výuce díky naší nepřipravenosti skokově prohloubila některé nerovnosti ve vzdělávání, místo aby je pomohla vyrovnat.

Je zjevné, že technologie se stávají nedílnou součástí života, ať už je vítáme, nebo se jim bráníme. Digitální gramotnost se napříště stává nezpochybnitelnou klíčovou kompetencí pro život, což znamená nejen umět technologie použít, ale především umět posoudit, nakolik je nebo není použití té které technologie vhodné pro dosažení cíle. Je proto nezbytné, aby školy zvládly žáky vybavit pro takový život. Do budoucna se stane běžnou záležitostí, že přinejmenším ve vyšších ročnících se část vzdělávání bude odehrávat v kombinované formě (část prezenční, část on-line).

Je třeba si urychleně vyjasnit, jakou roli mají technologie ve výuce hrát a jakým způsobem máme děti na život s nimi připravovat. Není pochyb o tom, že digitální

pedagogika se stává nezbytnou součástí pedagogické profese. Zároveň je zjevné, že přístup k technologiím a příprava na digitální svět se musí významně odvíjet od věku žáků, být v souladu s poznatky vývojové psychologie.

Prvním krokem, který ze současné situace vychází, je proto urychleně dokončit připravovanou revizi ICT v RVP ZV, která je výstupem Strategie digitálního vzdělávání 2020, společně s nezbytným zohledněním vývojových stádií dítěte do jejích navrhovaných výstupů.

Následovat by měla implementace doporučení [Strategie vzdělávání 2030+](#), jako jsou redukce učiva či změna zaměření očekávaných výstupů od faktických znalostí na kompetence.

Členské organizace SKAV podepsané pod tímto stanoviskem:

Asociace malých inovativních škol, Asociace předškolní výchovy, Asociace waldorfských škol, Česká asociace science center, ČOSIV, Expertní komora kariérového poradenství, Jednota školských informatiků, JOB, NaZemi, Pavučina, Post Bellum, Step by step, TEREZA, Učitelská platforma, Ústav pro studium totalitních režimů.